

Ігор ФЕДУН¹

Докт.ек. наук, професор

ORCID: [0000-0002-1012-9970](https://orcid.org/0000-0002-1012-9970)

Антон МОГОЛІВЕЦЬ²

канд. екон. наук,

ORCID: [0000-0002-8138-2041](https://orcid.org/0000-0002-8138-2041)

*Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ*

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РІЗНИХ ФАЗАХ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ

У статті всебічно досліджено теоретико-методичні засади діагностики фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств з урахуванням дії циклічних коливань економіки та зростання впливу екзогенних і ендогенних загроз. Обґрунтовано, що будівельні підприємства, на відміну від більшості секторів економіки, характеризуються підвищеною чутливістю до фаз економічного циклу, що зумовлено їх капіталомістким характером, високою залежністю від інвестиційної активності, ресурсної забезпеченості та стану фінансового ринку. Показано, що традиційні методи оцінювання фінансової стійкості не забезпечують достатньої точності в умовах підвищеної економічної волатильності, що підсилює актуальність формування комплексного інструментарію діагностики.

У межах дослідження систематизовано чинники, що формують ризиковий профіль будівельних підприємств на різних фазах економічного циклу, та визначено специфіку прояву фінансових, виробничих, ринкових, техносферних і стратегічних ризиків. Запропоновано концептуальний підхід до діагностики фінансово-економічної безпеки, який поєднує методи фінансового аналізу, ризик-орієнтованого оцінювання, прогнозування циклічних змін, стратегічного аналізу та цифрової аналітики. Обґрунтовано доцільність використання економіко-математичних моделей, інструментів оцінювання фінансових потоків, сценарного аналізу та систем раннього попередження для виявлення дестабілізуючих тенденцій і визначення рівня стійкості підприємства.

Результати дослідження демонструють, що комплексна діагностика, адаптована до фаз економічного циклу, дозволяє підвищити ефективність антициклічного та антикризового управління, оптимізувати структуру ризиків, забезпечити збалансованість фінансово-економічних рішень та зміцнити стратегічну стійкість будівельних підприємств. Отримані висновки можуть бути використані для формування системи моніторингу

фінансово-економічної безпеки, удосконалення управлінських практик у будівельній галузі та розроблення галузевих політик стабілізації в умовах невизначеності.

Ключові слова: економічна безпека, будівельні підприємства, економічна циклічність, екзогенні фактори, ендогенні фактори, ризики, загрози, антициклічне управління, стратегічна стійкість підприємств, циклічні коливання, антикризове управління, бенчмаркінг, ефективність, інноваційні технології, стейкхолдери, фінансово-економічна стійкість, чинники, стабілізація фінансового стану, економічна діагностика, інструментарій, економічна діагностика.

Вступ. Сучасні будівельні підприємства функціонують у високоволатильному економічному середовищі, що характеризується посиленням циклічних коливань, зростанням екзогенних та ендогенних загроз, а також значною невизначеністю зовнішніх умов. Економічна циклічність зумовлює періодичні зміни ділової активності, що по-різному впливають на фінансово-економічну стійкість підприємств будівельної галузі, адже кожна фаза економічного циклу — підйом, пік, спад або криза — супроводжується специфічними ризиками, зміною структури попиту, коливанням цін на ресурси, трансформацією інвестиційної активності та доступності фінансових інструментів.

У таких умовах зростає потреба у формуванні ефективної системи діагностики фінансово-економічної безпеки, яка здатна своєчасно ідентифікувати ризики та загрози, визначати критичні індикатори, прогнозувати ймовірні сценарії розвитку підприємства та підтримувати прийняття управлінських рішень. Це особливо важливо для будівельних підприємств, діяльність яких є капіталомісткою, ресурсозалежною та чутливою до макроекономічних шоків і фазових коливань ринку. Порушення стійкості таких підприємств призводить не лише до втрати конкурентних позицій, а й до масштабних негативних наслідків для регіональних економік, зайнятості та інвестиційної привабливості.

Особливої ваги набуває дослідження антициклічного та антикризового управління, здатного підтримувати стабільність фінансового стану на всіх фазах економічного циклу. Підприємствам необхідні адаптивні та науково обґрунтовані інструменти економічної діагностики, що враховують як ендогенні фактори (внутрішню структуру витрат, ефективність управління, інноваційність технологій, рівень диверсифікації), так і екзогенні чинники (макроекономічну кон'юнктуру, інфляційні процеси, динаміку інвестиційного ринку, регуляторну політику та інтереси стейкхолдерів). Своєчасне виявлення структурних дисбалансів та формування механізмів їх усунення стають ключовим елементом забезпечення стратегічної стійкості підприємств.

З огляду на посилення циклічності економічних процесів, зростання частоти кризових явищ та розширення спектра ризиків, саме діагностика

фінансово-економічної безпеки відіграє визначальну роль у формуванні конкурентоспроможності й довгострокового розвитку будівельних підприємств. Використання сучасних методів бенчмаркінгу, інноваційних технологій оцінювання та моделювання фінансової стійкості дозволяє підвищити точність прогнозування й ефективність управління.

Таким чином, дослідження, спрямоване на розроблення та вдосконалення інструментарію економічної діагностики з урахуванням фаз економічного циклу, є вкрай актуальним. Воно має важливе наукове і практичне значення, оскільки забезпечує обґрунтоване прийняття управлінських рішень, зміцнення фінансово-економічної безпеки та підвищення стійкості будівельних підприємств до циклічних коливань.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях, присвячених проблематиці діагностики фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств, простежується комплексний підхід, що інтегрує ризик-менеджмент, фінансову аналітику, економічну циклічність, моделювання та стратегічну стійкість. Значна частина праць зосереджена на формуванні систем діагностики економічної безпеки та необхідності адаптації методичного інструментарію до динамічних умов функціонування підприємств. У дослідженні [1] наголошується на важливості використання структурованої системи індикаторів економічної безпеки та врахування стадій життєвого циклу підприємства під час оцінювання ризиків і загроз, що узгоджується з загальноприйнятими підходами до антикризового управління. Подібні висновки підкріплюються роботою [12], де виокремлено роль внутрішнього фінансового аудиту як механізму раннього виявлення негативних тенденцій та критичних відхилень у фінансовому стані.

У групі досліджень, присвячених економічній циклічності, показано, що будівельний сектор є надзвичайно чутливим до фаз економічного циклу. У праці [2] обґрунтовано залежність стратегічної стійкості будівельних підприємств від коливань економічної кон'юнктури та визначено необхідність формування адаптивних управлінських стратегій. Дослідження [4] поглиблює ці підходи, пропонуючи концептуальні засади антициклічної політики на основі прогнозування економічної циклічності та демонструючи, що будівельні підприємства потребують спеціалізованих методів оцінювання ризиків у періоди спаду та рецесії.

Блок праць, присвячених ризикам, охоплює широкий спектр загроз, властивих будівельній галузі. У дослідженні [3] представлено класифікацію фінансових, виробничих, правових та екологічних ризиків, що формують основу для побудови систем діагностики економічної безпеки. В роботі [9] виявлено бар'єри в оцінюванні ризиків та окреслено напрями вдосконалення методичних підходів на основі стандартизації та цифрової підтримки процесів ризик-менеджменту, що відображає глобальні тенденції у розвитку галузі. Праця [8] доповнює цей підхід, демонструючи суттєвий вплив економічних коливань на прийняття рішень

у будівельних проектах, зокрема на бюджетування, управління ресурсами та формування довгострокових фінансових планів.

Особливе місце займають дослідження, що застосовують економіко-математичні методи та моделі оцінювання економічної безпеки. У праці [5] запропоновано моделі впливу фінансових потоків на рівень економічної безпеки, що дозволяє проводити кількісну оцінку структурних змін у фінансовому забезпеченні підприємства. Подібно до цього, робота [10] пропонує економетричні інструменти управління фінансовою безпекою будівельних компаній, що дає можливість поглибити аналітичні можливості сучасних діагностичних систем. Водночас дослідження [11] демонструє можливості використання штучного інтелекту для оцінювання конкурентоспроможності та фінансових ризиків, що узгоджується із трендами цифровізації діагностичного інструментарію у будівельній галузі.

Окремою групою вирізняються праці, спрямовані на аналіз специфічних ризиків, зокрема техносферних. У дослідженні [7] обґрунтовано процесний підхід до комплексної оцінки техносферних ризиків, який підкреслює їх вагомий фінансовий вплив та необхідність інтеграції таких загроз у загальну систему економічної безпеки.

Узагальнення літературних джерел свідчить, що діагностика фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств формується на перетині кількісних моделей, ризик-орієнтованих методик, стратегічного аналізу та врахування циклічних закономірностей розвитку ринку. Дослідження підкреслюють необхідність гнучкого, адаптивного та комплексного підходу, який дозволяє своєчасно виявляти дисбаланси, прогнозувати ризики та забезпечувати стійкість підприємств у мінливому економічному середовищі.

Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованого інструментарію діагностики фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств, який дозволяє виявляти, оцінювати та прогнозувати рівень ризиків, загроз і дисбалансів на різних фазах економічного циклу, а також забезпечувати формування ефективних механізмів антициклічного та антикризового управління для підвищення їхньої стратегічної стійкості та фінансово-економічної стабільності.

Основна частина. Інструментарій діагностики фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств являє собою комплекс методів, підходів та аналітичних процедур, спрямованих на системне оцінювання ризиків, загроз, стійкості та результативності діяльності підприємства з урахуванням фаз економічного циклу. Його використання забезпечує можливість всебічного моніторингу внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на стабільність функціонування та розвитку підприємства, а також формування управлінських рішень антициклічного характеру.

Першою складовою інструментарію є економічна діагностика, яка включає аналіз фінансових коефіцієнтів, оцінку ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової

активності. Використання системи ключових індикаторів дозволяє визначити поточний рівень фінансової безпеки, виявити диспропорції у структурі активів і пасивів, оцінити ефективність використання ресурсів та виявити ранні ознаки кризових тенденцій.

Другим важливим елементом є ризик-орієнтований підхід, що передбачає ідентифікацію, кількісну та якісну оцінку ризиків, притаманних будівельній галузі, зокрема інвестиційних, виробничих, операційних, кредитних, інфляційних, ринкових та інституційних. Для цього застосовуються методи експертного оцінювання, сценарний аналіз, матриці ризиків, методи оцінки ймовірностей настання загроз та їх потенційного впливу. Особливе значення має зіставлення ризик-профілю підприємства з фазами економічного циклу, оскільки кожна стадія — підйом, пік, спад чи криза — характеризується специфічними загрозами та зміною вагомості ризикових факторів.

Наступною групою інструментів є методи стратегічного аналізу, які дають змогу оцінити середовище функціонування підприємства та визначити його позиції на ринку. До них належать PEST-аналіз, SWOT-аналіз, GAP-аналіз, SPACE-матриці, методи портфельного аналізу, а також бенчмаркінг, що забезпечує порівняння показників підприємства з галузевими стандартами, найкращими практиками та конкурентами. Інтеграція результатів стратегічного аналізу з фінансовими індикаторами сприяє формуванню оптимальних антикризових та антициклічних стратегій.

Суттєву роль у діагностиці відіграють економіко-математичні та прогностичні моделі, зокрема моделювання часових рядів, регресійний аналіз, інструменти машинного навчання для прогнозування динаміки фінансових показників, оцінка ймовірності банкрутства та моделі антикризового прогнозування. Такі методи дозволяють визначити напрям і силу циклічних коливань, оцінити сценарії розвитку підприємства на різних фазах економічного циклу та сформулювати рекомендації щодо стабілізації його фінансово-економічного стану.

У межах діяльності будівельних підприємств особливої важливості набуває використання інноваційних технологій діагностики, таких як цифрові платформи управління ризиками, програмні рішення для моніторингу фінансових потоків, системи Business Intelligence та аналітика Big Data. Ці інструменти забезпечують оперативний доступ до інформації, підвищують точність прогнозування та сприяють адаптації підприємств до швидких змін ринкового середовища.

Важливою складовою інструментарію є також оцінювання інтересів та впливу стейкхолдерів, адже стабільність будівельних підприємств значною мірою залежить від взаємодії з банками, інвесторами, замовниками, постачальниками, регуляторами та місцевими громадами. Використання матриць впливу, карт стейкхолдерів та інструментів комунікаційного аудиту дозволяє мінімізувати конфлікти, забезпечити узгодженість стратегічних інтересів та посилити фінансово-економічну стабільність.

Таким чином, інструментарій діагностики фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств є комплексною системою, що поєднує методи фінансового аналізу, стратегічного оцінювання, ризик-менеджменту, прогнозування та цифрової аналітики. Його застосування дозволяє своєчасно виявляти загрози, адаптувати управлінські рішення до циклічних змін економіки, підвищувати ефективність діяльності та формувати стратегічну стійкість підприємств у довгостроковій перспективі.

Економічна стійкість будівельних підприємств проявляється по-різному на кожній фазі економічного циклу, що зумовлено змінами у фінансовій, виробничій, інвестиційній та інноваційній динаміці підприємства (табл. 1).

На фазі підйому домінують позитивні тенденції у фінансовій стійкості: зростає власний капітал, стабілізується структура активів і пасивів, забезпечується високий рівень ліквідності та платоспроможності. Операційна ефективність також демонструє покращення — збільшуються обсяги будівельних робіт, підвищується продуктивність праці, витрати залишаються збалансованими. Інвестиційна активність у цей період зростає, підприємства активно розширюють портфель проєктів і залучають фінансові ресурси. Вищою є й інноваційна активність: відбувається впровадження нових технологій, цифрових систем і сучасних підходів до управління. Ризики на фазі підйому є помірними, а ринкове середовище сприятливим. Це створює умови для накопичення резервів, планування довгострокового розвитку та активного розширення партнерських відносин зі стейкхолдерами, зокрема інвесторами та постачальниками. У кадровій сфері підвищується зайнятість і рівень кваліфікації персоналу, а ринкові позиції підприємства розширюються.

На фазі піку економічного циклу більшість індикаторів досягає свого максимального значення, проте одночасно зростає ймовірність перегріву ринку. Фінансові показники перебувають на пікових рівнях, але темпи їх зростання уповільнюються. Через високе завантаження виробничих потужностей виникає ризик зниження операційної ефективності, збільшується собівартість будівництва, особливо в умовах дефіциту ресурсів. Інвестиційна активність поступово зменшується через перенасичення ринку, а інноваційна діяльність уповільнюється внаслідок високого операційного навантаження. Ризики на цьому етапі зростають, особливо ціноутворення та ресурсного забезпечення. Підвищуються вимоги стейкхолдерів, що може спричинити конфліктність у взаємодії. На ринку формується жорстка конкуренція, а дефіцит кваліфікованих кадрів стає одним із ключових обмежень подальшого розвитку.

Фаза спаду супроводжується значними негативними змінами у фінансовій та виробничій діяльності будівельних підприємств. Зменшуються обсяги оборотного капіталу, падає рентабельність, збільшується боргове навантаження. Завантаженість виробничих потужностей знижується, скорочується персонал, зростають непродуктивні витрати. Підприємства знижують інвестиційну активність,

відмовляються від довгострокових проєктів і мінімізують витрати на інновації. Ризики стають більш суттєвими: фінансові, ринкові та операційні загрози накопичуються, а ймовірність втрати інвесторів та клієнтів підвищується. Це зумовлює необхідність перегляду стратегій, переорієнтації бізнес-процесів і посилення антикризових управлінських практик.

Таблиця 1
Індикатори економічної стійкості будівельних підприємств на різних фазах економічного циклу

Група індикаторів	Фаза підйому	Фаза піку	Фаза спаду	Фаза кризи
Фінансова стійкість	<ul style="list-style-type: none"> Зростання власного капіталу Оптимальне співвідношення активів і пасивів Високий рівень ліквідності та платоспроможності 	<ul style="list-style-type: none"> Максимізація прибутку Уповільнення темпів зростання капіталу Пік фондівдачі 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення оборотного капіталу Падіння рентабельності Зростання боргового навантаження 	<ul style="list-style-type: none"> Нестача ліквідності Критичне зниження грошових потоків Висока ймовірність неплатоспроможності
Операційна ефективність	<ul style="list-style-type: none"> Зростання обсягів будівельних робіт Підвищення продуктивності праці Збалансована структура витрат 	<ul style="list-style-type: none"> Перевантаження виробничих потужностей Зростання собівартості через ресурсний дефіцит 	<ul style="list-style-type: none"> Падіння завантаженості Скорочення персоналу Зростання непродуктивних витрат 	<ul style="list-style-type: none"> Консервація проєктів Високі постійні витрати при мінімальних доходах Вимушена економія ресурсів
Інвестиційна активність	<ul style="list-style-type: none"> Розширення портфеля інвестиційних проєктів Активне залучення капіталу 	<ul style="list-style-type: none"> Зниження інвестиційної привабливості перенасичення ринку 	<ul style="list-style-type: none"> Відмова від довгострокових проєктів Мінімізація інвестицій 	<ul style="list-style-type: none"> Зупинка інвестицій Високий ризик втрати капіталу
Інноваційний розвиток	<ul style="list-style-type: none"> Активне впровадження нових технологій (BIM, цифровізація) 	<ul style="list-style-type: none"> Уповільнення впровадження інновацій через високе завантаження 	<ul style="list-style-type: none"> Перехід до економії, скорочення інноваційного бюджету 	<ul style="list-style-type: none"> Впровадження лише критично необхідних інновацій, цифрові рішення для виживання
Ризики та загрози	<ul style="list-style-type: none"> Помірний рівень ризику Сприятливий ринковий фон 	<ul style="list-style-type: none"> Підвищений ризик перегріву ринку Ресурсні та цінові ризики 	<ul style="list-style-type: none"> Накопичення фінансових ризиків втрати контрактів та інвесторів 	<ul style="list-style-type: none"> Критичні ринкові, фінансові та операційні ризики Висока ймовірність банкрутства
Стратегічна стійкість	<ul style="list-style-type: none"> Формування резервів Активне планування розвитку 	<ul style="list-style-type: none"> Насиченість стратегічних планів, проте зниження гнучкості 	<ul style="list-style-type: none"> Необхідність перегляду стратегій Посилення антикризових заходів 	<ul style="list-style-type: none"> Розроблення програм з виживання Радикальна реструктуризація діяльності
Взасодія	<ul style="list-style-type: none"> Активне залучення інвесторів Розширення партнерств 	<ul style="list-style-type: none"> Зростання вимог стейкхолдерів Підвищення конфліктності 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення підтримки стейкхолдерів Втрата довіри постачальників 	<ul style="list-style-type: none"> Критичне скорочення підтримки Максимальна залежність від кредиторів та державної допомоги
Кадрова стабільність	<ul style="list-style-type: none"> Зростання зайнятості Підвищення кваліфікації персоналу 	<ul style="list-style-type: none"> Дефіцит кваліфікованих кадрів Зростання витрат на оплату праці 	<ul style="list-style-type: none"> Скорочення персоналу Зростання плинності кадрів 	<ul style="list-style-type: none"> Мінімізація витрат на персонал Вимушені кадрові рішення

Ринкова позиція	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення частки ринку • Поява нових можливостей 	<ul style="list-style-type: none"> • Стабілізація ринкової частки • Посилення конкуренції 	<ul style="list-style-type: none"> • Звуження ринкової ніші • Втрата конкурентних переваг 	<ul style="list-style-type: none"> • Ризик виходу з ринку • Виживання на мінімальному сегменті
-----------------	--	---	---	--

Розроблено авторами

Підтримка стейкхолдерів у цей період зменшується, а ринкова частка підприємства звужується, що негативно впливає на його конкурентні позиції.

У фазі кризи економічна стійкість підприємства перебуває під загрозою. Ліквідність істотно погіршується, грошові потоки стають нестабільними, а ймовірність неплатоспроможності значно зростає. Більшість проектів призупиняється або консервується, що в поєднанні з високими постійними витратами призводить до критичного дисбалансу виробничої діяльності. Інвестиції практично відсутні, а ризик повної втрати капіталу максимальний. Інноваційна активність зводиться до впровадження лише життєво необхідних технологій, переважно цифрових рішень, які допомагають оптимізувати витрати. У цей період стейкхолдерська підтримка мінімальна, підприємства залежать від кредиторів і державних програм допомоги. Кадрова політика характеризується суттєвим скороченням персоналу та вимушеною економією. Ринкове становище деградує до мінімального рівня, а ключовим завданням стає виживання підприємства за рахунок глибокої реструктуризації та застосування кризових управлінських заходів.

Рис.1 Ознаки різних фаз економічного циклу (розроблено авторами)

Для кожної фази економічного циклу використовується комбінація інструментів, яка відповідає рівню ризиків, інтенсивності економічної активності та фінансовому стану будівельного підприємства (табл.2). На етапі підйому переважають інструменти стратегічного планування та інвестиційної оцінки, тоді як у фазі спаду та кризи ключову роль відіграють методи експрес-діагностики, стрес-тестування та антикризового управління.

Представлен у таблиці інструменти діагностики фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств, систематизовані з урахуванням фаз економічного циклу, що дозволяє виокремити логіку змін у підходах до оцінювання стійкості залежно від рівня ринкової турбулентності та специфіки впливу екзогенних і ендогенних чинників. Аналіз показує, що в умовах циклічних коливань підприємства не можуть застосовувати універсальний або статичний набір діагностичних процедур: їх зміст та інтенсивність повинні змінюватися відповідно до економічної кон'юнктури.

На фазі підйому домінують інструменти, спрямовані на оцінку потенціалу зростання, інвестиційних можливостей та ефективності використання ресурсів.

Таблиця 2

Інструменти діагностики фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств на різних фазах економічного циклу

Фаза економічного циклу	Інструменти фінансової діагностики	Інструменти ризик-менеджменту	Стратегічні та управлінські інструменти	Цифрові та аналітичні інструменти
Підйом	Аналіз ліквідності, платоспроможності; коефіцієнти рентабельності; оцінка приросту власного капіталу	Ідентифікація помірних ризиків; сценарний аналіз для планування зростання	SWOT-аналіз; PEST-аналіз; планування інвестиційних програм	ВІ-аналітика; моніторинг фінансових потоків; цифрові системи управління ресурсами
Пік	Деталізований аналіз собівартості; оцінка маржинального прибутку; аналіз фінансових резервів	Оцінка ресурсних та цінових ризиків; матриця ризиків; аналіз чутливості	Стратегічний контроль; GAP-аналіз; бенчмаркінг з конкурентами	Системи прогнозування попиту; цифрові моделі оптимізації витрат
Спад	Аналіз рентабельності за видами діяльності; оцінка оборотного капіталу; аналіз ліквідності в умовах падіння	Оцінка кредитних, ринкових та операційних ризиків; антикризові моделі ризиків	Перегляд стратегій; реструктуризація витрат; антикризове управління	Прогнозні моделі на основі часових рядів; аналіз великих даних для оптимізації
Криза	Експрес-діагностика платоспроможності; стрес-тестування; аналіз грошових потоків	Оцінка ймовірності банкрутства; форс-мажорний аналіз; сценарії глибокої кризи	Реструктуризація боргів; формування кризових програм; управління ліквідні	Системи раннього попередження; антикризові цифрові платформи; автоматизація контролю ризиків

Розроблено авторами

Оскільки підприємства демонструють розширення операційної діяльності, доцільно використовувати детальний аналіз ліквідності,

рентабельності та капіталу, а також інструменти стратегічного планування, зокрема SWOT- і PEST-аналіз. Це забезпечує формування бази для подальшого нарощування економічної стійкості та створення резервів, необхідних у наступних фазах.

Фаза піку характеризується стабілізацією фінансових результатів за умов ресурсних обмежень і зростання ризиків перегріву ринку. Тому зростає роль інструментів контролю витрат, бенчмаркінгу й аналізу чутливості до змін зовнішніх параметрів. Важливе місце займають методи оцінювання маржинального прибутку та виявлення дефіцитних ресурсів, оскільки у цей період підприємства мають максимальні можливості, але й найвищу ймовірність втрати рівноваги у випадку неправильних управлінських рішень.

У фазі спаду акцент діагностики зміщується у площину антикризового реагування. Інструменти аналізу рентабельності, оборотного капіталу та ліквідності дозволяють ідентифікувати погіршення фінансової стійкості, тоді як методи ризик-менеджменту — оцінити зростання кредитних, ринкових та операційних ризиків. Особливе значення набувають реструктуризація витрат, моделювання сценаріїв і прогнозування на основі часових рядів, які дають змогу мінімізувати негативні наслідки падіння ділової активності та зберегти ключові ресурси.

Фаза кризи передбачає використання найоперативніших та найжорсткіших інструментів діагностики, спрямованих на запобігання неплатоспроможності. Стрес-тестування, аналіз грошових потоків, оцінювання ймовірності банкрутства та форс-мажорні сценарії дозволяють отримати об'єктивну картину ризиків та визначити необхідні заходи з термінової стабілізації. Висока роль цифрових платформ моніторингу та систем раннього попередження зумовлена потребою швидкої реакції на критичні зміни фінансових показників.

Таким чином, наведена таблиця демонструє, що ефективна діагностика фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств повинна мати динамічний, адаптивний і циклічно орієнтований характер, що передбачає зміну інструментарію відповідно до стану економічного середовища та рівня загроз. Узгоджене застосування фінансових, ризикових, стратегічних та цифрових інструментів забезпечує можливість комплексної оцінки стійкості та підвищує результативність управління підприємствами в умовах економічної нестабільності.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що фінансово-економічна безпека будівельних підприємств має виразну циклічну природу та залежить від широкого спектра ендогенних і екзогенних чинників, чутливість яких істотно змінюється відповідно до фаз економічного циклу. Встановлено, що будівельні підприємства є одними з найбільш вразливих суб'єктів господарювання до циклічних коливань, оскільки їхня діяльність характеризується високою капіталомісткістю, довготривалістю інвестиційних проектів, залежністю від зовнішніх ресурсних потоків та низькою оборотністю капіталу. Це зумовлює необхідність застосування комплексного інструментарію діагностики, який

дозволяє оцінювати не лише фінансові показники, а й структуру ризиків, інвестиційні тенденції, інноваційні можливості та стейкхолдерські взаємозв'язки.

У ході дослідження виявлено, що кожна фаза економічного циклу формує унікальний профіль загроз і можливостей. На фазі підйому домінують індикатори зростання, що створюють сприятливі умови для розширення інвестиційної та інноваційної активності підприємств. Фаза піку характеризується максимізацією фінансових результатів, проте супроводжується зростанням ресурсних ризиків, дефіцитом кадрів і можливістю перегріву ринку. Фаза спаду проявляється у зниженні рентабельності, зростанні витрат і скороченні інвестицій, що вимагає від підприємств підвищення ефективності управління витратами, переорієнтації стратегій та активізації антикризових заходів. Найбільш критичним є період економічної кризи, коли зниження ліквідності, висока ймовірність неплатоспроможності та зупинка інвестиційних потоків потребують термінового застосування механізмів фінансової стабілізації та глибокої реструктуризації діяльності.

Систематизація індикаторів економічної стійкості довела, що ефективна діагностика має ґрунтуватися на поєднанні методів фінансового аналізу, ризик-менеджменту, стратегічного оцінювання, прогностного моделювання та цифрових інструментів аналітики. Використання інтегрованого підходу забезпечує можливість своєчасного виявлення диспропорцій, своєчасного реагування на зміни ринкового середовища та підвищення адаптивності управлінських рішень. Окремого значення набуває оцінка стейкхолдерського впливу, що визначає якість взаємодії з інвесторами, банками, регуляторами та замовниками, а також впливає на загальну стійкість підприємства у періоди турбулентності.

На основі побудованої графічної моделі встановлено, що циклічність економічного розвитку формує логічну послідовність змін у фінансово-економічній безпеці, яка може бути прогнозованою за умови застосування відповідного інструментарію. Це дозволяє підприємствам формувати антициклічні та антикризові стратегії, що орієнтовані на запобігання негативним наслідкам, оптимізацію ресурсного забезпечення, підтримання ліквідності та збереження ринкових позицій.

Таким чином, дослідження підтвердило, що діагностика фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств у прив'язці до фаз економічного циклу є ключовою умовою забезпечення їх стратегічної стійкості та здатності до довгострокового розвитку. Застосування комплексного аналітичного інструментарію не лише підвищує точність оцінювання, але й сприяє формуванню адаптивних управлінських механізмів, здатних мінімізувати вплив циклічних коливань та забезпечити ефективне функціонування підприємств навіть в умовах високої невизначеності та турбулентності. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення галузевих стратегій, управлінських рішень на

рівні підприємств, а також для вдосконалення державної політики у сфері регулювання будівельного сектора в умовах циклічних і кризових процесів.

Список літератури:

1. Lysytsia N. Methods and approaches for the diagnostics of the economic security of the enterprise // *Construction Production*. 2024. № 77. P. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.36750/2524-2555.77.11-17>
2. Palahitskyi V., Kazmin O., Koshovy B., Shokotko O., Sysko O. Economic security and strategic sustainability of construction enterprises in conditions of cyclical fluctuations // *Ways to Improve Construction Efficiency*. 2023. Т. 52, № 3. P. 170–178. DOI: [https://doi.org/10.32347/2707-501x.2023.52\(3\).170-178](https://doi.org/10.32347/2707-501x.2023.52(3).170-178)
3. Chekh N., Verzhynina D., Lub A. The main risks of economic security of the construction industry enterprises, their identification and management // *Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*. 2019. № 2 (8). P. 113–124. DOI: <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2019.8.113>
4. Shokotko O. Conceptual principles of forming anti-cyclical policy of construction enterprises based on forecasting economic cyclicity // *Construction Production*. 2025. № 79. P. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.36750/2524-2555.79.53-59>
5. Khoma I., Gaiduchok O., Markovych Kh. Modeling the financial flows impact on the diagnosis of an enterprise's economic security level // *Mathematical Modeling and Computing*. 2023. Т. 10, № 2. P. 458–473. DOI: [10.23939/mmc2023.02.458](https://doi.org/10.23939/mmc2023.02.458).
6. Forrester S.V., Ustinova G.H., Popok L.E. Economic security of construction industry enterprises // In: *IPM 2020, Lecture Notes in Networks and Systems*, vol. 161. Springer, 2021. P. 675–683. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-60926-9_84
7. Guzikova L.A. Complex economic assessment of technosphere risks in the construction industry based on a process approach // In: *Proceedings of the 8th International Conference on Construction, Architecture and Technosphere Safety (ICCATS 2024)*. Lecture Notes in Civil Engineering, vol. 565. Springer, 2025. P. 658–667. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-80482-3_62
8. Khan W.A. The impact of economic fluctuations on project management practices in large-scale construction projects // *IRASD Journal of Management*. 2024. Т. 6, № 3. P. 152–163. DOI: <https://doi.org/10.52131/jom.2024.0603.0130>
9. Albasyouni W., Kamara J., Heidrich O. Key challenges and opportunities to improve risk assessments in the construction industry // *Buildings*. 2025. Т. 15, № 11. Стаття 1832. DOI: <https://doi.org/10.3390/buildings15111832>.
10. Sorokina L. V. et al. Econometric tools for financial security management of construction companies. Kyiv. KNUBA. 2017. 404 p.
11. Stetsenko, S., Sorokina, L., Izmailova, K. (2021). Model of a company competitiveness control by means of artificial intelligence tools. *International Journal of Emerging Trends in Engineering Research*. 2021. Volume 9. № 2, February 2021, pp. 60, 65. <https://doi.org/10.30534/ijeter/2021/08922021>
12. Berzhanir I. Diagnostics of financial security in the internal audit system of the enterprise // *Social Economics*. 2023. № 65. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2023-65-08>

Fedun Ihor, Anton Moholivets

Diagnostics of financial and economic security of construction enterprises at various phases of the economic cycle

The article comprehensively investigates the theoretical and methodological principles of diagnostics of financial and economic security of construction enterprises, taking into account the effect of cyclical fluctuations of the economy and the growth of the influence of exogenous and endogenous threats. It is substantiated that construction enterprises, charged at the expense of economic sectors, are characterized by increased sensitivity to the phase of the economic cycle, which is due to their capital-intensive nature, high dependence on investment activity, resource availability and the state of the financial market. It is shown that traditional methods of assessing financial stability do not provide sufficient accuracy in conditions of increased economic volatility, which increases the relevance of the formation of a comprehensive diagnostic toolkit.

The study systematizes the factors that form the risk profile of construction enterprises at different phases of the economic cycle, and determines the specifics of the manifestation of financial, production, market, technosphere and strategic risks. A conceptual approach to the diagnosis of financial and economic security is proposed, which combines the methods of financial analysis, risk-oriented assessment, forecasting of cyclical changes, strategic analysis and digital analytics. The feasibility of using economic and mathematical models, financial flow assessment tools, scenario analysis and early warning systems to identify destabilizing trends and determine the level of enterprise stability is substantiated.

The results of the study demonstrate that comprehensive diagnostics, adapted to the phase of the economic cycle, allows to increase the effectiveness of anti-cyclical and anti-crisis management, optimize the risk structure, ensure the balance of financial and economic decisions and strengthen the strategic stability of construction enterprises. The obtained conclusions can be used to form a system for monitoring financial and economic security, improve management practices in the construction industry and develop industry stabilization policies in conditions of uncertainty.

Keywords: economic security, construction enterprises, economic cyclicality, exogenous factors, endogenous factors, risks, threats, countercyclical management, strategic stability of enterprises, cyclical words, anti-crisis management, benchmarking, efficiency, innovative technologies, stakeholders, financial and economic stability, factors, stabilization of financial condition, economic diagnostics, tools, economic diagnostics.